

Ooievaars aan de Fazantenlaan in Heemstede

Vanaf 2005 zo'n 40 jongen grootgebracht en uitgevlogen

Wie wordt er niet blij van Ooievaars op het nest? Dat is nu zo en dat was vroeger zo. Het wel en wee van de Ooievaar is vrijwel iedereen lief, niet alleen de echte vogelaars. Peter den Elzen bouwde in 1991 het eerste ooievaarsnest tegenover zijn huis aan de rand van Heemstede. Sindsdien heeft hij enkele tientallen jonge Ooievaars zien uitvliegen.

■ *Marloes van Buuren*

In 1660 verscheen in Groningen De *Ciconiis Tractatis*, Over de Ooievaar, het oudste boekje in Nederland over de Ooievaar en ook de oudste uitgave in ons land over één vogelsoort. Dat zegt

iets over het belang dat aan deze bijzondere vogel gehecht werd. Al in de middeleeuwen werd de Ooievaar gezien als bringer van voorspoed. Een nest op of bij je huis zou geluk brengen en zelfs



Ooievaar, tekening van Pieter Holsteyn, ca. 1650. Bron: Noord-Hollands Archief

beschermen tegen blikseminslag. Tot begin 20^{ste} eeuw zijn er geen betrouwbare cijfers over de aantallen broedparen. Maar een eeuw geleden waren er al zorgen over de achteruitgang.

Herintroductie

De eerste min of meer betrouwbare telling van broedparen in Nederland dateert uit 1913. Toen maakte de nog jonge vogelfotograaf Jan P. Strijbos (1891-1983) samen met zijn broer en vele anderen een inventarisatie van alle ooievaarsnesten in ons land. Zij kwamen tot een aantal van ruim vijfhonderd bewoonde nesten. Vanaf ongeveer 1850 was er al achteruitgang te zien en die zette in de 20^{ste} eeuw door. Droogte in de Afrikaanse overwinteringsgebieden, jacht, intensivering van de landbouw en later ook gifgebruik en aanvaringen met hoogspanningsleidingen werden als de voornaamste oorzaken gezien. Ook in andere landen, zoals Frankrijk en Denemarken, liepen de aantallen sterk terug. In 1934 waren er bij een officiële internationale telling 274 broedparen in Nederland, in 1974 nog slechts 9.

Om de soort in ons land voor uitsterven te behoeden, startte Vogelbescherming Nederland een herintroductieprogramma, in navolging van initiatieven in Zwitserland en Frankrijk. Vanaf 1969 werden in Ooievaarsdorp 'Het Liesveld' bij Groot-Ammers in Zuid-Holland Ooievaars gefokt en vanaf 1979 werden ze verspreid over twaalf buitenstations. Ze kregen er nestgelegenheid op paalnesten en werden bijgevoerd met eendagskuikens. De buitenstations lagen bijna allemaal in Zuid-Holland, Gelderland en de drie noordelijke provincies. In Noord-Holland was er geen en Noord-Holland is ook lange tijd vrijwel blanco geweest op de verspreidingskaart van Ooievaars, zeker boven het Noordzee-

kanaal. Pas na het jaar 2000 zijn vogels vanuit het fokprogramma van Vogelbescherming in onze provincie komen broeden en één van de succesverhalen speelt zich af in Heemstede.

Rietland bij De Glip

Tegen de Glippervaart aan, tussen de Ringvaart en de Fazantenlaan in Heemstede, ligt een stuk onbebouwd land, deels rietland. Tot begin jaren zestig werden er pogingen gedaan bollen te tellen, maar het was er te nat en te venig. De gemeente kocht het land in 1963 en behalve wat maaiwerk gebeurde er jarenlang niet veel. In 1990 wilde de gemeente het stuk land geschikt maken om er de pony's van de Ponytrack in Groenendaal te laten grazen. Peter den Elzen, die aan de overkant woonde, zag tussen het gemaaide riet en gras diverse waterpartijtjes tevoorschijn komen. Als natuurliefhebber en vogelaar had hij al snel een idee: dit zou een prachtig biotoop zijn voor Ooievaars. Hij werkte als kabelmonteur bij het gemeentelijk energiebedrijf en sprak zijn collega's van groenvoorziening aan. Zou hij toestemming kunnen krijgen om een ooievaarsnest op te richten en te proberen om weer Ooievaars in Noord-Holland te krijgen? Daar hoefde de gemeente niet lang over na te denken. Binnen een paar dagen had hij groen licht. Ook de buurt was enthousiast. Den Elzen haalde 155 handtekeningen op van mensen die zijn plan ondersteunden. En velen waren bereid om te helpen.

Van de gemeente kreeg hij een aluminium lichtmast van zo'n tien meter lengte. In het najaar van 1990 werden alle voorbereidingen gedaan en het vroege voorjaar van 1991 werd het nest met behulp van een hoogwerker omhoog gehesen. Precies op dat moment werd vanaf de overkant van de Ringvaart

enthousiast getoeterd door een vrachtwagenchauffeur. Een fan! Eind april streek de eerste Ooievaar neer op het nest.

Broedsucces

Na de plaatsing bleef het vijf jaar achter elkaar bij één Ooievaar op het nest, in 1996 was er voor het eerst een koppel. Maar het zou nog tot 2004 duren voor de eerste twee jongen uitgebroed werden. Die vielen helaas ten prooi aan roofvogels. In 2005 vloog het eerste jong uit en in 2006 bracht hetzelfde koppel ook één jong groot. In 2007 waren het er voor het eerst twee.

Dat er Ooievaars naar Heemstede kwamen, was sowieso een teken van herstel van de stand. Eind jaren zestig werden er nog maar zeventien bezette nesten

geteld in heel Nederland, in het jaar 2000 waren het er ongeveer zeventhonderd. Vogelbescherming Nederland stopte toen met het ondersteunen van de buitenstations en op de meeste plekken werd ook met bijvoeren gestopt.

Den Elzen beheert het gebiedje tegenover zijn huis in overleg met de gemeente. Die stelt het land beschikbaar en heel vroeg in het jaar maaien ze het riet en het gras, zodat het land open blijft. Zodra er gemaaid is kan het waterpeil met twee sluisjes aan weerszijden weer omhoog gebracht worden.

Inmiddels staan er drie nesten. Het oprichten van de nesten vraagt een hoogwerker of kraan, waar de gemeente voor zorgt. De nestplatforms bouwt Den Elzen zelf. Op een mal vlecht hij van



Inmiddels staan aan de [FAZANTENLAAN](#) in Heemstede drie nesten. Het lage nest links dient hier als rustplek. Foto juli 2023. Foto: Marloes van Buuren

wilgentenen ringen van 120 cm doorsnede. Het nestplatform is een ring van zwarte, ijzersterke elektriciteitsbuis bespannen met stevig vijverrubber. Daarbovenop komt met een kleine tussenruimte op gaas een tweede laag met drainagepijpjes, zodat het nest droog blijft. Al doende heeft hij geleerd en zo is door de jaren heen de constructie steeds steviger en duurzamer geworden.

Nesten in Groenendaal en in Bennebroek

Het nest bij de kinderboerderij in Groenendaal is ook met hulp van Den Elzen gebouwd, net als dat aan de Binnenweg in Bennebroek. Het broedsucces is bij beide helaas matig. In Groenendaal hadden ze, bleek later, jarenlang een koppel van twee vrouwtjes. Logisch dat jongen uitbleven. Maar ook daarna is het niet vaak tot broeden gekomen. Den Elzen pleit ervoor om in het voorjaar te zorgen dat er wat takken klaar liggen rond het nest. Dat vergemakkelijkt het voor de vogels om te gaan bouwen en maakt de kans op broeden groter.

Twee nesten bebroed

In 2022 waren er aan de Fazantenlaan voor het eerst twee nesten tegelijk bebroed. Helaas kwam een van de ouders van een koppel om. Bij het andere nest ging alles goed en vlogen er drie jongen uit, zonder geringd te zijn. Vanwege corona ging dat ringen een paar jaar achter elkaar niet door. Ook in 2023 waren er twee nesten bezet. Op het oudste nest werden drie jongen geboren op het andere twee.

Omdat Den Elzen vanuit zijn woonkamer uitzicht op de nesten heeft, kan hij de vogels eenvoudig monitoren. Hij

houdt bij wanneer het eerste jong in een nest geboren wordt. Dat zie je doordat de ouders eten gaan opgeven om het jong te voeren. Het ringen moet gebeuren tussen de 35 en de 40 dagen na de geboorte. Langer wachten kan niet, want dan heb je kans dat de jongen, als de ladder tegen het nest geplaatst wordt, van schrik naar beneden springen terwijl ze nog niet kunnen vliegen. Als ze tussen de 35 en 40 dagen zijn, gebeurt dat niet. Dan houden ze zich alleen maar helemaal stijf als je ze uit het nest haalt en lijkt het net of ze onder hypnose zijn.

Op 16 juni 2023 zijn er vier jongen geringd. In het tweede nest was in de tussentijd namelijk een jong doodgegaan. En het lot was dit koppel niet goed gezind. Want op 6 juli, één dag na de hevige storm Poly, vond Peter den Elzen het tweede jong dood onder het nest. De drie jongen van het oudste nest zijn vanaf 13 juli na elkaar uitgevlogen. In totaal zijn er op het rietland bij De Glip sinds 2005 zo'n 40 jongen grootgebracht en uitgevlogen.

In 2021 heeft Den Elzen onder het platform van de derde paal vier nestkasten aangebracht voor Huiszwaluwen en twee voor Gierzwaluwen. In 2022 heeft dat nog niets opgeleverd, in 2023 zijn er al wel zwaluwen komen kijken. In Duitsland is een dergelijk project gelukt: daar broeden de zwaluwen onder het platform, terwijl boven hen het ooievaarsnest bebroed is. Als het met de zwaluwen lukt, heeft Den Elzen er weer een projectje bij. Op het lagere, derde nest is overigens nog nooit door Ooievaars genesteld. Het wordt wel als rustplaats gebruikt.

Milieuprijs en Merlet Trofee

In 1997 ontving Peter den Elzen de Milieuprijs van de gemeente Heemstede. In 2006 kreeg hij de Merlet



16 juni 2023, een prachtige dag om de **JONGE OOIEVAARS TE RINGEN**. Foto: Marloes van Buuren



Van **IEDERE GERINGDE OOIEVAAR** noteert de ringer de lengte van de vleugel, snavel, kop/snavel en tarsus en de vogel wordt gewogen. Foto: Marloes van Buuren



PETER DEN ELZEN kan de Ooievaars vanuit zijn woonkamer zien. Hij heeft naar eigen zeggen het prachtigste uitzicht van heel Heemstede. *Foto: Marloes van Buuren*

Trofee, een initiatief van de Rotary Heemstede. Van 2005 tot en met 2011 is deze prijs uitgereikt aan mensen die zich verdienstelijk gemaakt hebben voor de plaatselijke gemeenschap. Zeven keer, naar de zeven merletten in het wapen van Heemstede.

Den Elzen maakt veel mensen blij, want er is altijd veel belangstelling voor 'zijn' Ooievaars. Dankzij hem zijn de Ooievaars terug in Heemstede en hopelijk krijgt ook het nest in Bennebroek weer bewoners. De mooiste waardering voor al zijn inzet zou zijn dat het project in stand blijft, ook als hij er zelf niet meer voor kan zorgen. Het unieke stukje Heemsteeds natuurgebied tegenover zijn huis en het land eromheen verdient het tot in lengte van jaren behouden te blijven, mét de Ooievaars erbij.

Bronvermelding

- Hans Dallinga, Martin Schoenmakers, Populatieveranderingen bij de Ooievaar-*Ciconia ciconia ciconia* in de periode 1850-1975, Groningen 1984.
- Jan Kuys, 'Als ze terugkomen is eindelijk het cirkeltje rond. Twee jonge Ooievaars bij Peter den Elzen', (Fitis 43, 2007), op: <https://natuurtijdschriften.nl>
- Jan Kuys, '21 jonge Ooievaars uit Heemsteeds nest. Kwart eeuw ooievaarsproject Peter den Elzen', (Fitis 51, 2015), op: <https://natuurtijdschriften.nl>
- Chris van Turnhout e.a., 'Trends in broedprestaties van Nederlandse Ooievaars', op: www.Ooievaars.eu

Terugmeldingen van ringen kunnen ingevuld worden op www.grieland.nl